

ILMIY-AMALIY JURNAL

ISSN 2181-0958

DOI 10.26739/2181-0958

YURISPRUDENSIYA

ЮРИСПРУДЕНЦИЯ | JURISPRUDENCE

1 JILD, 1 SON

2020

YURISPRUDENSIYA**1 ЖИЛД, 1 СОН****ЮРИСПРУДЕНЦИЯ****ТОМ 1, НОМЕР 1****JURISPRUDENCE****VOLUME 1, ISSUE 1**

Bosh muharrir:
Главный редактор:
Chief Editor:

SALAEV NODIRBEK
Toshkent davlat yuridik universiteti
Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor,
yuridik fanlari doktori, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

RUSTAMBEKOV ISLAMBEK
Toshkent davlat yuridik universiteti
O'quv ishlari bo'yicha prorektor,
yuridik fanlari doktori, professor;

YURISPRUDENSIYA JURNALI TAHRIRIY HAY'AT A'ZOLARI
РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ ЖУРНАЛ ЮРИСПРУДЕНЦИЯ
EDITORIAL BOARD OF THE JOURNAL JURISPRUDENCE

Mas'ul kotib | Ответственный секретарь | Responsible secretary:
NIYOZOVA SALOMAT

Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrası
professor vazifasini bajaruvchi, yuridik fanlari doktori, dotsent;

KARIMOV FARXOD

Siyosiy fanlar bo'yicha falsafa doktori,
dotsent, A.Avloniy nomidagi malaka
oshirish instituti prorektori

BAZAROVA DILDORA

Toshkent davlat yuridik universiteti
Jinoyat-protsessual huquqi kafedrası mudiri,
yuridik fanlari doktori, professor;

IMOMOV NURILLO

Toshkent davlat yuridik universiteti
Fuqarolik huquqi kafedrası mudiri,
yuridik fanlari doktori, professor;

NE'MATOV JURABEK

Toshkent davlat yuridik universiteti
Ma'muriy va moliya huquqi kafedrası
dotsenti, yuridik fanlari doktori, dotsent.

ISMOILOV SHUXRATJON

Toshkent davlat yuridik universiteti
Mehnat huquqi kafedrası mudiri,
yuridik fanlari doktori;

XABIBULLAYEV DAVLATJON

Toshkent davlat yuridik universiteti Fuqarolik
protsessual va iqtisodiy protsessual huquqi kafedrası
mudiri, yuridik fanlari nomzodi, professor;

OCHILOV HASAN

Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi,
kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrası
mudiri, yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent;

GAFUROVA NOZIMAXON

Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro
huquq va inson huquqlari kafedrası mudiri,
yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent;

NARZIYEV OTABEK

Toshkent davlat yuridik universiteti
Xalqaro xususiy huquq kafedrası mudiri,
yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent;

UZAKOVA GO'ZAL

Toshkent davlat yuridik universiteti
Ekologiya huquqi kafedrası mudiri,
yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent;

MUSAYEV BEKZOD

Toshkent davlat yuridik universiteti
Konstitutsiyaviy huquq kafedrası mudiri,
yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent;

MURATAYEV SERIKBEK

Toshkent davlat yuridik universiteti
Davlat va huquq nazariyasi kafedrası mudiri,
yuridik fanlari nomzodi;

KAMALOVA DILDORA

Toshkent davlat yuridik universiteti Sud, huquqni
muhofaza qiluvchi organlar va advokatura kafedrası
mudiri, yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori;

YUSUPOV SARDORBEK

Toshkent davlat yuridik universiteti
Ma'muriy va moliya huquqi kafedrası
mudiri, yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori;

XO'JAYEV SHOXJAXON

Toshkent davlat yuridik universiteti
Intellectual mulk huquqi kafedrası mudiri,
yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori;

KURBANOV MA'RUF

Toshkent davlat yuridik universiteti
Kriminalistika va sud ekspertizasi kafedrası
mudiri, yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori;

Page Maker | Вёрстка | Sahifalovchi: Xurshid Mirzaxmedov

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Камалова Дилдора Гайратовна ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИДА РАВБАТЛАНТИРУВЧИ НОРМАЛАР ВА УЛАРНИ ЖИНОЯТ СОДИР ЭТИШДАН ИХТИЁРИЙ ҚАЙТИШДАН ФАРҚЛИ ЖИҲАТЛАРИ.....	5
2. Сайидов Рустамбек Абдурасулович МДҲ (МУСТАҚИЛ ДАВЛАТЛАР ҲАМДЎСТЛИГИ) ДАВЛАТЛАРИДА ҲУҚУҚИЙ МОНИТОРИНГ ИНСТИТУТИ: ҚОНУНЧИЛИК ВА АМАЛИЁТ.....	11
3. Ҳожиёв Носиржон Комилов ЖАЗОНИ ИЖРО ЭТИШ МУДДАТИ ЎТИБ КЕТГАНЛИГИ МУНОСАБАТИ БИЛАН ЖАЗОДАН ОЗОД ҚИЛИШНИНГ ШАРТЛАРИ ВА ХОРИЖ ТАЖРИБАСИ.....	18
4. Салимов Шерзод Юнусов МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИ СОҲАСИДА ЎЗБЕКИСТОННИНГ ХАЛҚАРО ТАШКИЛОТЛАР БИЛАН ҲАМКОРЛИГИ.....	27
5. Нурмухаммедова Гўзалхон Баҳодир КОРРУПЦИЯГА ҚАРШИ КУРАШИШ УСУЛЛАРИ ВА МЕХАНИЗМЛАРИНИНГ НАЗАРИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛИ.....	33
6. Муталов Отабек Баҳром ўғли, Жураева Асал Бахтиевна ЎЗБЕКИСТОН, ГЕРМАНИЯ ВА ХИТОЙДА ТОВАР БЕЛГИСИГА БЎЛГАН ДАСТЛАБКИ ҲУҚУҚЛАР: ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛ.....	41
7. Ахроров Адхамжон Асроркул ўғли ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ИНВЕСТИТОРЛАР ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШНИНГ НОДАВЛАТ УСУЛЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....	47
8. Ашурова Нилуфар Ўктам ВОЯГА ЕТМАГАН ШАХСНИ ЖИНОЯТГА ЖАЛБ ҚИЛГАНЛИК УЧУН ЖАВОБГАРЛИК ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ АСОСЛАРИ.....	53
9. Қаршиёв Ғуломжон Сайфуллаев ОИЛАДА ЁШЛАР РЕЦИДИВ ЖИНОЯТЧИЛИГИНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.....	58
10. Умирзаков Бегзод Атабоев ВОЯГА ЕТМАГАНЛАР ЖИНОЯТЧИЛИГИНИ ОЛДИНИ ОЛИШНИНГ ТУРЛАРИ.....	63
11. Каракетова Дилноза Юлдашев БИР ГУРУҲ ШАХСЛАР ТОМОНИДАН БЕЗОРИЛИК СОДИР ЭТГАНЛИК УЧУН ЖАВОБГАРЛИК.....	69
12. Мырзабаев Қуатбай Бахытбаев АҚШДА ФЕДЕРАТИВ ИНСТИТУТЛАРГА КИРУВЧИ ДАВЛАТ ҲОКИМАТИ ОРГАНЛАРИДА ДАВЛАТ ХИЗМАТИНИНГ ТАШКИЛИЙ АСОЛАРИ ВА ҚОНУНЧИЛИК МЕХАНИЗМИ.....	75
13. Хусайнова Рано Абдихаликов ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ДОГОВОРНЫХ ОТНОШЕНИЙ НА РЫНКЕ ЭЛЕКТРИЧЕСКОЙ ЭНЕРГИИ.....	82
14. Абдуқодиров Абдурауф Баҳодир ўғли БОЛАНИНГ ЯШАШ ҲУҚУҚИ.....	89
15. Абдуллаев Хуршидjon Назрулло ўғли ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА АУДИТОР ВА АУДИТОРЛИК ТАШКИЛОТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИ ВА ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ.....	97
16. Разикова Дилором Кади ЎЗБЕКИСТОНДА ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИ ИНСТИТУТЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ЯПОН ТАДҚИҚОДЧИЛАРИ НИГОҲИДА.....	102

YURISPRUDENSIYA

ЮРИСПРУДЕНЦИЯ | JURISPRUDENCE

Мырзабаев Куатбай Бахытбаевич,
Мирзо Улуғбек номидаги Ўзбекистон Миллий Университети
E-mail: kuatbaym@mail.ru

АҚШДА ФЕДЕРАТИВ ИНСТИТУТЛАРГА КИРУВЧИ ДАВЛАТ ҲОКИМЯТИ ОРГАНЛАРИДА ДАВЛАТ ХИЗМАТИНИНГ ТАШКИЛИЙ АСОЛАРИ ВА ҚОНУНЧИЛИК МЕХАНИЗМИ

<http://dx.doi.org/10.26739/2181-0958-2020-1-12>

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада АҚШда федератив институтларга кирувчи давлат ҳокимияти органларида давлат хизматининг ташкилий асослари ва қонунчилик механизмига доир масалалар таҳлил этилган. Қўшма Штатларнинг асосчилари, икки асрлик амалиётдан кўриниб турибдики, ҳукуматнинг барча учта тармоғининг-ижрочи, қонунчилик ва суд ҳукуматнинг мувозанатини сақлаб турувчи, шунингдек марказий, давлат ва маҳаллий бошқарувнинг манфаатларини инобатга олган ҳолда жуда муваффақиятли федератив давлат тузилиш механизмини ишлаб чиқадилар. Ушбу илмий мақолада АҚШнинг ривожланиш асосларидин бири ҳисобланган давлат органларида давлат хизматининг асосларини ва ҳуқуқий механизмларини ёритишга бағишланган бўлиб федератив микёсда АҚШ тажрибаси ўрганилган.

Калит сўзлар: АҚШ, Конституция, федерал давлат, Президенти, Олий суд, Конгресс.

Мырзабаев Куатбай Бахытбаевич,
Национальный университет
Узбекистана имени Мирзо Улугбека
E-mail: kuatbaym@mail.ru

ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ОСНОВЫ И ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫЕ МЕХАНИЗМЫ ОБЩЕСТВЕННОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В ГОСУДАРСТВЕННЫХ ОРГАНАХ ФЕДЕРАЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ США

АННОТАЦИЯ

В статье анализируются вопросы, связанные с организационной структурой и законодательным механизмом государственной службы в органах государственной власти США, которые являются частью федеральных институтов. Два столетия практики показывают, что основатели Соединенных Штатов разработали очень успешный федеральный механизм государственного строительства, который поддерживал баланс всех трех ветвей власти - исполнительной, законодательной и судебной власти, а также интересов центрального, штатного и местного управления. Эта научная статья посвящена основам и правовым механизмам государственной службы в государственном управлении, которая является одной из основ развития США, и рассматривает опыт США на федеральном уровне.

Ключевые слова: США, Конституция, федеральное государство, Президент, Верховный суд, Конгресс.

Mirzabaev Kuatbay Baxitbaevich,
National University of Uzbekistan
named after Mirzo Ulugbek
E-mail: kuatbaym@mail.ru

ORGANIZATIONAL FUNDAMENTALS AND LEGISLATIVE MECHANISMS OF PUBLIC SERVICE IN THE STATE AUTHORITIES OF THE FEDERAL INSTITUTIONS IN THE USA

ABSTRACT

The article analyzes the issues related to the organizational structure and legislative mechanism of public service in the US government, which are part of federal institutions. Two centuries of practice show that the founders of the United States developed a highly successful federal state-building mechanism that balanced all three branches of government — the executive, legislature, and judiciary — as well as central, state, and local government interests. This scientific article is devoted to the foundations and legal mechanisms of public service in public administration, which is one of the foundations of the development of the United States, and examines the experience of the United States at the federal level.

Keywords: USA, Constitution, federal state, President, Supreme Court, Congress.

Кириш. Америка Қўшма Штатлари федерал республика бўлиб, унинг сиёсий тизими 1787 йилги Конституция билан мустаҳкамланган ва Америка Қўшма Штатлари Конституциясига назорат ва мувозанат тизими, шунингдек ҳокимиятларни ажратиш принципи киритилган. Асосий ҳужжатга кўра АҚШ сиёсий тизимлари - ҳукуматнинг учта тармоғи - ижро этувчи, қонун чиқарувчи ва судга оид. Конституцияга кўра, давлат ҳокимиятини амалга ошириш ваколати АҚШ федерал ҳукуматига берилади. Айнан Конституция орқали АҚШнинг федерал давлат бошқаруви белгилиниши билан бирга федерал ҳокимиятлар билан Штатлар ҳокимиятлари ўртасидаги муносабатлар ва АҚШ фуқаролари билан муносабатлар тартибга солинади.

АҚШ – федератив конституциявий республика бўлиб, унинг таркибига 50 та Штат, АҚШ пойтахти бўлган Вашингтон жойлашган Колумбия федерал округи ва алоҳида статусларга эга ҳудудлар киради (Пуэрто-Рико, Америка Виргин ороллари, Америка Самоаси, Гуам, Шимолий Мариан ороллари ва Пальмира Атолли)

Америкача давлат хизматига давлат бошқарувининг федератив шакли, бошқарувнинг президент шакли, ҳокимиятлар тақсимланишининг “бир-бирини тийиб туриш ва мувозанатлар” конституциявий тамойиллари ҳамда жамиятни сиёсий ташкил этишнинг бошқа ўзига ҳосликлари катта таъсир ўтказган [1].

Бундан ташқари, муаллиф энг муҳимларини аниқлаш мақсадида федерал аҳамиятга эга сиёсий тузилмаларнинг институционал хусусиятларни кўриб чиқади.

Конституциясининг II моддаси 2-қисмига биноан, Президент администрацияси Президентга ҳар бир аъзонинг тегишли ваколатига тааллуқли бўлиши мумкин бўлган ҳар қандай масала бўйича маслаҳат бериш вазифаси юклатилган [2].

Оқ уйдаги постларнинг аксарияти тайинланишида Вазирлардан ва уларнинг ўринбосарларидан фарқли ўларок сенатнинг розилиги талаб қилинмайди.

АҚШ Президенти Ижроия Аппаратининг асосий вазифаси АҚШ Давлат раҳбарига маслаҳат беришдан умумий сиёсат курсини олиб боришдан, шунингдек федерал ижроия органлари фаолиятини мувофиқлаштиришдан иборат [3].

Ижроия ҳокимият бошлиғининг барча ваколатлари берилган АҚШ президенти, ҳам давлат раҳбари, ҳам қурулми кучлар қўмондони ҳисобланади. АҚШ Президенти бир вақтнинг ўзида давлат ва ҳукумат раҳбаридир. АҚШ президенти 4 йилда бир марта сайланади, бир

киши икки мартадан кўп бу лавозимга тайинланмайди. Конгресс томонидан мақулланган қонунлар фақат Президент имзолагандан кейин қучга қиради. Шунингдек, Президентнинг вето ҳуқуқи ҳам борки, уни Конгресс фақат икки палатадан учдан икки овоз олиб рад этиши мумкин [4].

Президент федерал ҳукумат ижроия ҳокимиятининг барча ташкилотлари фаолятини бевосита бошқаради. АҚШда “иккинчи” шахс бу вице-президент. У президент ўлими, импичмент эълон қилинганида (эгаллаб турган лавозимидан четлаштириш) ёки АҚШнинг амалдаги Президенти истеъфога чиққанда унинг вазифаларини бажаради [4].

Давлат раҳбарининг жавобгарлиги, шунингдек АҚШ Конгресси томонидан ишлаб чиқилган норматив-ҳуқуқий қонунларнинг ижро этилишини ва қонунларнинг бажарилишини ўз ичига олади. Шу муносабат билан президент ўзи номзодини кўрсатиш ва Сенатнинг розилиги билан, ўзининг Маҳкамаси таркибини шакллантириш ҳуқуқига эга [5].

Федерация даражасидаги АҚШдаги замонавий фуқаролик хизмати 1883 йилда Фуқаролик хизмати тўғрисидаги қонундан бошланган [6]. Мазкур ҳужжат билан илгари амалда бўлган “ўлжа” тизими бекор қилиниб, унга мувофиқ сайловларда ғолиб чиққан президент барча мансабдор шахсларни тўла алмаштириши мумкин эди. Қонун хизматга танлаш ва лавозимларнинг аксариятига тайинлаш учун янги тизимни (тақдирлашга лойиқ ишлар тизимини) ва танлов имтиҳонларини жорий қилди. Партияга мансублик аломатига кўра камситиш тақиқланди, фуқаролик хизмати эса сиёсий бетараф деб эълон қилинди. Қонун алоҳида органни – кейинчалик ижроия ҳокимият тизимида мустақил муассасага айланган “Фуқаролик хизмати” комиссиясини таъсис этди [1].

АҚШ ҳукуматининг ўзига ҳос хусусияти бу ижроия ҳукуматнинг коллегиал орган маъносидаги органнинг этишмаслиги, у Президент администрацияси томонидан алмаштирилган (The White House), Президент администрацияси учта ҳаволани ўз ичига олади: Вазирлар Маҳкамаси, Президентнинг кабинети ва федерал ва мустақил агентликлар.

АҚШ ижро раҳбариятининг ўзига ҳос хусусиятлари баъзи вазирликларга ўхшайдиган федерал ва мустақил агентликларнинг мавжудлиги билан ҳам яққол кўзга ташланади. Федераллардан фарқли ўлароқ, мустақил агентликлар федерал агентликлардан мустақил ҳисобланади, аммо Конституцияга биноан ижро этувчи ҳокимиятнинг ажралмас қисми ҳисобланади. Шунинг учун ҳам раҳбариятга истефо бериш масалаларида автономиядан фойдаланади ва Президент томонидан назорат қилинмайди.

Бундан ташқари, федерал агентликлар одатда индивидуал равишда бошқарилади (директор, администратор ёки Котиб), мустақил агентликда эса коллектив бошқарув амалга оширилади [7].

Бундан ташқари Қўшма Штатларда давлат бошқарувидаги Прокуратура органининг ўзига ҳос хусусияти шундан иборат бу орган Адлия вазирлиги таркибида бўлиб ижро органи ҳисобланади у **General Attorney** деп юритлади. Прокуратура тизими АҚШда Конституциявий институт ҳисобланмайди. АҚШ Конституциясида фақат Прокурор лавозими мавжудлиги ва уни лавозимга тайинлаш ҳақида моддалар мавжуд. АҚШда Прокуратура органларининг вазифаси АҚШ ҳудудида қонун устворлиги риоя этилиши устидан назорат вазифаларини бажаради, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари устидан назорат қилишдан иборат [8].

Конгресс ваколатлари АҚШ Конституциясининг биринчи моддаларида келтирилган (Конституцияга киритилган ўзгаришлар билан). Конгресс жумладан қуйидаги ҳуқуқларга эга:

- Қўшма Штатларнинг молиявий ва бюджет сиёсатни белгилаш;
- Солиқлар, йиғимлар, аксизлар ва божларни белгилаш ва йиғиб олиш;
- Уруш эълон қилади, ҳимояни таъминлайди, мамлакат фаровонлигини таъминлаш;
- АҚШ таркибига янги Штатларни қабул қилиш;
- Чет давлатлар ва Штатлар ўртасида савдо-сотиқни назорат қилиш;
- Олий судга нисбатан пастда турган судлар таркибини тасдиқлаш;
- Миллий валютани чиқариш;
- Ягона ўлчов тизимини белгилаб бериш;
- Куролли қушларни ташкил этиш

- Патент бериш
- Почта хизматини ташкиллаштириш ва бошқалар.

Конгресс ҳам Конституцияга мувофиқ АҚШнинг федерал ҳукуматига тегишли ваколатларни бирдек амалга ошириш учун зарур бўлган қонунларни қабул қила олади. Қонунда назарда тутилгандек, Конгресс энг зарур ҳолларда импичмент эълон қилишга ҳақли, жумладан, АҚШ Президентининг федерал судьяларни ва бошқа ҳукумат раҳбарларига нисбатан ўз эгаллаб турган вазифасидан озод этиш бўйича импичмент эълон қила олади. Бир пайтнинг ўзида Конгресс ҳокимиятини АҚШнинг бошқа ҳокимият бўлинмаларга ухшаб чегара билмайди. Конституцияга мувофиқ, Конгресс орқага қайтиш кучига эга бўладиган қонунларни киритиш, “Хабеас корпус”ни таъқиқлаш (жамоат хавфсизлигига таҳдид солувчи воқеалардан ташқари) зодагонлик унвонларини тақдим этиш ҳуқуқига эга эмас. Шу билан бирга бошқа чекловлар ҳам мавжуд.

Бундан ташқари, АҚШ Конгресси компетенциясига АҚШнинг пойтахти – Вашингтон жойлашган Колумбия округини бошқариш ҳам киради.

АҚШ Конституциясининг биринчи моддасида келтирилишича, АҚШ Конгресси икки палатали бўлиб Конгресснинг юқори палатаси, Сенат 6 йил муддатга сайланган 100 кишидан иборат. АҚШнинг 50 та Штатидан 2 тадан сенатор Конгресснинг юқори палатаси вакиллигига сайланади. Конгресснинг қуйи палатаси ҳисобланган Вакиллар палатасида 435 та конгрессмен фаолият олиб боради. Улар сайлов округлари орқали икки йилга сайланади, у ёки бу Штатнинг вакиллар палатасидаги ўрни Штатнинг аҳоли сонига пропорционал равишда шакллантирилади. Вакиллар палатаси у ёки бу Штатнинг аҳоли сонига қараб шакллантирилади ва энг кичкина Штатдан ҳам битта депутат фаолият юритади.

Конгрессга сайланиш учун номзод АҚШ Конституциясида келтирилган бир неча мажбурий шартларни бажариши керак.

Конгрессменлар ҳар икки йилда сайланиб, сайловлар ҳар жуфт йилларда амалга оширилади. Вакиллар палатасига аъзолигига номзод бўлиш учун 25 ёшдан ошган, ўзи Конгрессга номзодини қўяётган Штатда АҚШ фуқаролигини олиб 7 йилдан кам бўлмаган муддатда яшаши лозим.

Вакиллар палатаси сайланган депутатларни ўз қаторларидан чиқариб ташлаш ҳуқуқига эга, бунинг учун конгрессменларнинг учдан икки қисми бу қарорни мақуллаши талаб этилади.

Вакиллар палатаси ишини бошқариш учун конгрессменлар спикерни (раҳбар) танлашади. Анъанавий тарзда Палатада энг кўп ўринга эга бўлган партия лидери бу лавозимга тайинланади. Вакиллар Палатаси Спикери Президентлик постининг учинчи меросхўри ҳисобланади, Президент ва вице Президент ўз мажбуриятларини амалга ошира олмаган тақдирда бу ваколат Спикерга юкланади.

Сенат расман АҚШ Конгрессининг юқори палатаси ҳисобланиб, Сенаторлар 6 йилга сайланади, аммо ҳар икки йилда уларнинг учдан бир қисми янгиланиб туради (Сенаторлар қайта сайланишига ҳам ҳеч нима тўсқинлик қилмайди). Сенат аъзоси бўлиш учун номзод 9 йил мобайнида АҚШ фуқораси бўлиши, 30 ёшдан кичик бўлмаслиги ва ўзи сайланган Штатда истиқомат қилиши зарур.

АҚШ Сенатининг раҳбари бир пайтнинг ўзида Амерка Қўшма Штатларининг вице-Президенти ҳам ҳисобланади. У сенатдаги овоз бериш жараёнларида иштирок этмайди, фақат сенаторларнинг овозлари тенг келганда овоз бериши мумкин.

Конгресснинг самарали фаолиятини таъминлаш учун маълум бир йўналишларга қаратилган қўмиталар ташкил этилади. Масалан қишлоқ хўжалиги масалалари бўйича қўмита; Ташқи ишлар масалалари бўйича қўмита ва бошқалар. Қўмиталар доимий қўмиталар ваколатига кирмайдиган қандайдир масалани ҳал этиш учун тузилади. Қўмиталар янада ихтисослашган кичик қўмиталарни ташкил этиши мумкин.

Конгресс таркибига бир қатор ёрдамчи хизматлар ҳам киради. Тадқиқот хизмати қонун лойиҳаларини таҳлил қилади, Конгресс аъзолари учун маслаҳатлар, жамоатчилик эшитувлари ва турли суриштирувларни уюштиради.

АҚШ Конгрессининг ўзига ҳос жиҳати бу “ундаш”, яъни Конгресс аъзоларини у ёки бу манфаатдор гуруҳлар таъсирида тегишли қонунларни қабул қилишга ундаши мумкин.

АҚШ Конгрессидаги кўмиталар жуда кучли: улар билль (қонун лойиҳаси) билан нима хоҳласалар шуни қилишлари мумкин. Унга исталган шакл ва мазмунни беришлари ва умуман унинг тақдирини ҳал этишлари мумкин.

Баъзи мамлакатларда айрим қонун лойиҳаларини кўриб чиқиш учун кичик кўмита (кичик ҳайъат, комиссия)лар ҳам тузилиши мумкин. АҚШда кўмита ёки кичик кўмита қонун лойиҳасининг нусхасини манфаатдор ташкилотларга юборади ва уларнинг вакилларига оммавий тингловни уюштириб, ўз мажлисида сўзга чиқиш имкониятини яратиб беради. У жаримадан кўркиб келадиган гувоҳларни ҳам чақириши мумкин [4]. Ҳозирги кунда Конгрессда куйидаги давлат кўмиталари [9] ўз фаолиятини юритиб келиоқда;

Федерал суд тизимининг олий органи АҚШнинг Олий суди ҳисобланади. Олий суд 9 нафар аъзодан иборат бўлади, ўлар умрбод тайинланади. Олий суд аъзосини ишдан озод қилиш фақат унинг аризасига биноан ёки импичмент амалиёти натижасида амалга оширилади. Олий суд аъзолигига номзодлар Президент томонидан таклиф этилади ва Сенат томонидан тасдиқланади.

Олий суд ваколатига томонлардан бири АҚШнинг федерал ҳукумати бўлган ишлар, Штатлар ўртасидаги, Штат ва бошқа Штат фуқораси ўртасидаги суд ишларини кўриб чиқиш киради. Зарурат туғилганда, Олий суд Конституцияни шарҳлаш ваколатига эга, шу билан у конституцион суд вазифасини бажаради.

АҚШнинг Олий суди Конгресс томонидан қабул қилинган қонунларни ёки Президентнинг исталган фармонларини рад этиши мумкин. Олий суд қарорини рад этиш учун АҚШнинг Конституциясига ўзгартириш киритиш талаб этилади (АҚШнинг тарихида бу каби ҳолат уч марта рўй берган).

АҚШда параллел равишда ягона федерал судлар тизими иш олиб боради, мамлакатнинг 50 та Штатида, тўртта федерал ҳудуд ва Колумбия округида судлар мустақил равишда иш олиб боради.

АҚШ федерал суд тизими Олий суд, апелляция ва округ судлари ва махсус судлардан ташкил топган. Федерал судлар тизимининг бошида АҚШ Олий суди туради, у бир пайтнинг ўзида давлат ҳокимияти олий органлари тизимида Президент ва АҚШ Конгресси билан барабар даражада муҳим аҳамиятга эга. Америка Қўшма Штатларининг Олий суди мамлакат Конституциясида тилга олинган ягона суд органидир. У тўққизта судядан ташкил топган бўлиб, улардан бири Президент қарорига кўра, раҳбарлик лавозимига эга бўлади. Олий суд аъзоларидан ҳар бири Президент томонидан белгиланади ва Сенат томонидан тасдиқланади. Олий суд органида қабул қилинган қарорлар кворум йўли билан амалга оширилади, олтита овоздан иборат бўлади. АҚШ Олий судининг юрисдикциясида икки ва ундан ортиқ Штатлар ўртасидаги тортишувлар, бошқа чет эл давлатларининг элчиларига тегишли мунозаралар ва бошқалар киради. Фақатгина АҚШ Олий судида кўрилиши лозим бўлган масалалар амалиётда унчалик ҳам кўп эмас. Олий суднинг асосий вазифаси федерал даражадаги судлар томондан тушадиган шикоятларни кўриб чиқишдан иборат, фақат улар федерал даражадаги аҳамиятга эга бўлиши лозим. Бундан ташқар Олий суд исталган инстанциядаги суд қарорини, агар у АҚШ Конституциясига қарши қонунларга асосланган бўлса, бекор қилиш ваколатига эга.

АҚШ суд тизимидаги асосий бўлинмалардан ҳисобланган апелляцияон судлар 1891-йилда ташкил этилган. Улар округ судлари ҳамда Олий суд ўртасидаги оралик судлар ҳисобланади. Бугунги кунда мамлакатда 13 та апелляция суди мавжуд, уларни ҳар бири учтадан ўнтагача бўлган Штатлар ҳудудини қамраб олади. Улар ўзининг расмий рақамларига эга. Ҳар бир апелляция судида тўрттадан йигирматагача судьялар иш олиб боради. Бу жойда энг узок муддат иш олиб борган судья раҳбарлик қилади, фақат унинг ёши 70 дан ошмаслиги керак. Ишларни кўриб чиқишда ҳар бир апелляция судида Олий суддан бириктирилган битта вакил иштирок этади. Апелляция судларида округ судлари томонидан чиқарилган қарорларга қарши шикоятлар кўриб чиқилади, шу билан бирга турли маъмурий органларнинг қарорлари устидан аризалар ўрганилади. Энг кўп ҳолларда ишлар учта судядан иборат коллегия

томонидан кўриб чиқилади, аммо агар мурожаат апелляция тартибида бўлмаса, унда ишни бир ёки икки судья томонидан кўриб чиқилиши мумкин.

Округ судлари АҚШ суд тизимидаги асосий бўғин ҳисобланади. Америка Қўшма Штатларининг барча ҳудуди ҳар бир Штатнинг чегараларини ҳисобга олган ҳолда ҳудудларга ажратилган. Бундай бўлиниш ҳар бир Штатда биттадан тўрттагача округ судларининг мавжудлигини назарда тутди. Бундан ташқари, чет эл ҳудудида ўша мамлакат назоратида бўлган тўртта округ судлари фаолият олиб боради. Бугунги кунда АҚШ суд тизимида 94 та округ (район судлари ҳам бирга) фаолият юритади. Уларнинг ҳар бирида иккитадан бошлаб йигирма еттигача бўлган судьялар ишлайди ва уларда ҳам худди апелляция судларга ўхшаб раҳбар тайинланади. Округ судлари томонидан биринчи инстанцияда юстициянинг федерал органлари ваколатига кирувчи жиноят ва фуқаролик характеридаги ишлар кўриб чиқилади. Шунингдек, округ судларида фуқаролар ва ташкилотларнинг турли маъмурий бошқармалар фаолияти устидан шикоятни ўрганиб чиқилади. Округ судлари қошида федерал магистратлар ташкил этилади, улар ёрдамчи вазифасини бажаради ёки жазо муддати бир йил қамоқ жазоси ёки минг доллар бўлган майда ишларни мустақил кўриб чиқади. 1978- йилдан буён округ судлари қошида банкротлик ишларни кўриш билан шуғулланувчи қўшимча органлар ташкил этилган. Бу категориядаги ишлар етарли даражада кўп сонли. Бу бўлим қарорига қарши шикоятлар одатда у ташкил этилган округ судларида қайта кўриб чиқилади.

Америка Қўшма Штатлари (АҚШ)да жиноятчиликка қарши кураш федерал, Штат, маҳаллий ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар, прокуратура органлари ва судларни қамраб олувчи мураккаб жараён ҳисобланади.

Статистик маълумотларга кўра 2004 йили мамлакатдаги 17 928 та ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларда 836 787 нафар Ходим фаолият юритган. Мазкур ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг эллик иккитаси Вашингтонда жойлашган [10]. АҚШда 15 700тадан ортиқ федерал, давлат ва маҳаллий ҳукумат даражасидаги давлат ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлари мавжуд. Мазкур агентликлар (бизнинг қонунчилигимизда “орган” терминига туғри келади) ҳудудий бўлиб, муниципал, шаҳарча, қишлоқ ва уездларга хизмат қилади. Ҳар бир агентликнинг бошқаруви - Федерал қидирув бюроси (FBI - Federal Bureau of Investigation), давлат автомагистрал патруль ёки шериф Штати бўлими фаолияти қонун билан қатъий чегараланган. Шунингдек агентликликлар фаолият юритиши мумкин бўлган ҳудуд доираси ҳам чегаралангандир. Масалан, шаҳар полицияси билан ҳамкорлик қилишга оид битимлар ишлаб чиқилмаган бўлса, у шаҳар чегараларидан ташқарида хизмат кўрсатиш чақирувларига жавоб бера олмайди. Аниқ географик жойлашуви бўйича белгиланадиган юрисдикция адлия органлари ҳуқуқи ва ваколатлари билан бир қаторда конкрет предмет, ҳудуд ва шахсни ҳам англатади. Бунинг ичига бажаришга рухсат этилган махсус полиция қонунлари ва мажбуриятлари киради. Шундай қилиб, демократик давлатда қонун устуворлиги таъминловчи чекланган ваколатга эга бўлган ҳуқуқни муҳофаза қилувчи агентликлар ва ҳуқуқни қўллаш ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари ўртасида катта фарқ мавжуд.

Дунёнинг бошқа демократик давлатлари билан қиёслаганда, АҚШ ўз ҳокимиятига кўра кўпроқ чекловлар остида ишлайдиган кўплаб полиция органларига эга.

Жамиятимизда ислохатларни самарали ташкил этиб, ниҳоясига етказиш учун уларни мунтазам кузатиб бориш ва ўрганиш зарур. Ўзбекистонда кечаётган ўзгаришларни баҳолашнинг энг самарали усулларида бири – бу ҳозирги жараёнларни жаҳон тажрибаларига таққослаш, уларни жаҳоннинг тараққий этган мамлакатларда юз берган демократик ривожланишларда ўрганишдир. С. Хантингтон таъкидлаганидек, “янги демократик жамиятлар бир-бирининг ҳамда анча аввал пайдо бўлган демократик жамиятлар тажрибасидан фойдаланишлари лозим” [11].

Хулоса. Замонавий Ўзбекистон учун халқаро стандартлар асосида, ташкилот тузилмаларини ва сиёсий элитанинг ўрнини ўрганиш ҳозирги пайтда кам бўлган ва бугунги кунда Америка тажрибаси билан таниш замон талаби ҳисобланади. Бу, албатта, давлат ташкилотларининг ва давлат ва маҳаллий бошқарув фаолиятининг умумий тамойиллари ва ушбу тузилмаларнинг энг муҳим аниқ ваколатлари билан танишишдан иборат. Ўзбекистон

Республикаси учун АҚШ давлат ва маҳаллий бошқарув ташкилотларининг мавжуд намуналарини механик равишда қабул қилиш мумкин эмас.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Хожиев Э.Т., Исмаилова Г.С., Рахимова М.А. «Давлат хизмати». -Тошкент.: 2015.
2. <https://www.whitehouse.gov/the-trump-administration/the-cabinet/>
3. Григонис Э.П., Григонис В.П. Краткий курс: Конституционное право зарубежных стран. – СПб.: Питер, 2007 – С. 157.
4. Абдуллаев Т. ва бошқалар. “Ривожланган давлатларда давлат бошқаруви; тарихий тажриба, ҳозирги ҳолат ва ривожланиш тенденциялари”. - Тошкент.: Ўзбекистон Республикаси давлат бошқаруви академияси, “Turon zamin ziyo”, 2016.
5. Червонная С.А., Васильев В.С., Политическая система США: актуальные измерения, Институт Соединенных Штатов Америки и Канады (Российская академия наук), Наука, 2000 – стр.85
6. Конституция США, ст. II, раздел 2.2//Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран.- М., 1984. С. 196.
7. The official website of the U.S. government's [Electronic resource] / website of the U.S. government's – Mode of access: <http://www.usa.gov/Agencies/Federal/Executive.shtml>
8. Прокурор назорати. Дарслик- Тошкент: ТДЮУ, 2019. 177-бет
9. <https://www.congress.gov/committees>
10. Michael Newton. U.S. Marshals (Law enforcement agencies) 2011— P.9.
11. Демократия и авторитаризм в третьем мире в конце XX века. (Концепция С.Хантингтона и отклики на нее). - М.: Изд-во РАН. 1995. - С. 12.

YURISPRUDENSIYA**1 ЖИЛД, 1 СОН****ЮРИСПРУДЕНЦИЯ****ТОМ 1, НОМЕР 1****JURISPRUDENCE****VOLUME 1, ISSUE 1****Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz**

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,

Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,

улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000